

sowie des Schreibers Bernger, der somit als der älteste namentlich bekannte Klosterschreiber anzusehen ist (Abb. 24).

.lxxiii. Milites q̄ cū crucifixissent eū. acceperunt
uestimenta ei. lxxv. Et milites quidē hec fecerūt.
lxxvi. Iudei q̄ quō parasceue erat. ut n̄ remane-
rent corpora. Una aū sabbati maria magdalena
uenit ad monumētū. lxxvii. Abierūt q̄ iterū ad se-
metipsos discipuli. Maria autē stabat ad monumētū
foris plorans. Cū eēt sero die illo una sabbator uor.
lxxviii. Quia quidē et alia signa fecit ih̄c. Mani-
festauit se iterū ih̄c. lxxviiii. Dicit eis ih̄c. uenite
prandete. Dicit symoni petro ih̄c. Symon iohannis.
diligis me plus his? lxxv. Et cū hec dixisset dicit ei.
Sequere me. Finiunt capitula.
Vos Petre. Paule. bonos petim⁹. Stephm⁹. patronos.
Et defendamur p̄ uos hīc quos ueneramur.
Commissi q̄ tibi sint ecclē Petre libri.
Quos qui furēt. celi sibi porta seretur.
Domn⁹ Rapholdus abbas auctor. Bernger⁹ scriptor.

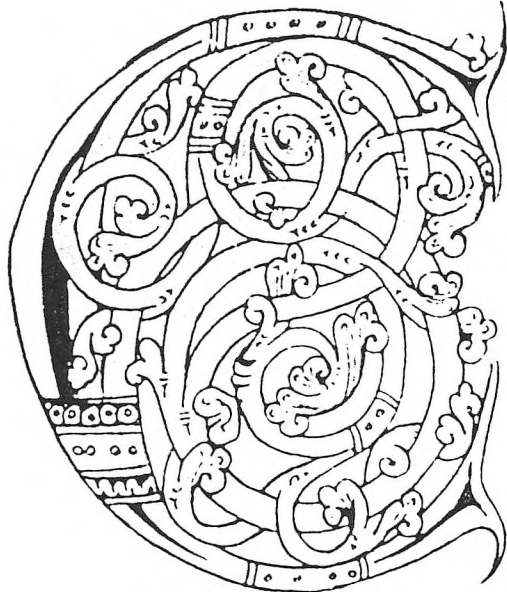
Abb.
Raphold
1144-1166

Abb. 24: Universitätsbibliothek Würzburg, M. p. th. f. 124, fol. 2^v.

R. Leng. Jac. Ben. he. A. Steplan

l. xiii. Milites q̄ cū crucifixissent eū. acceperunt
 uestimenta ei. l. x v. Et milites quidē hec fecerūt.
 l. xvi. Iudei q̄ quō pariscene erat. ut n̄ remane-
 rent corpora. Una aū sabbati maria magdalena
 uenit admonumētū. l. xvii. Abierūt q̄ iterū ad se-
 metipsos discipuli. Maria autē stabat ad monumētū
 foris plorans. Cū eēt sero die illo. una sabbator uor.
 l. xviii. Multa quidē et alia signa fecit ih̄c. Mani-
 festauit se iterū ih̄c. l. xix. Dicit eis ih̄c. uenite
 prandete. Dicit symoni petro ih̄c. Symon iohannis!
 diligis me plus his? l. xx. Et cū hec dixisset dicit ei.
 Sequere me. Finiunt capitula.
 Vos Petre. Paule. bonos petim? Steph̄m q; patronos.
 Ut defendamur puos hīc quos ueneramur.
 Commissi q; tibi sint eccl̄e Petre libri.
 Quos qui fuerūt. celi sibi porta seretur.
 Domn' Rapholdus abbas auctor. Bernger' scriptor

1144-1161

In nomine Scē & indiuidue
Trinitatis. incip̄ expositio Au-
reli Augustini ep̄i. a cena
dñi usq; ad finē euanglii beati
Iohis apli & euangliste. sermo-
nes numero septuaginta;

ENADNI

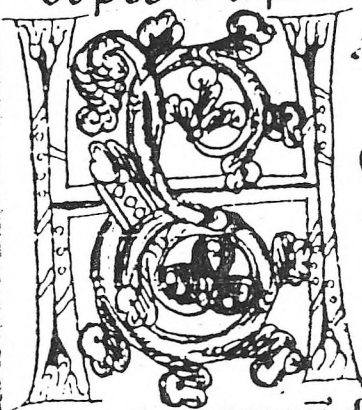
SECHAB JONAHNIQ.

adiuuante ipso debitas

ē explicanda tractatib; & ut nob̄ posse donaue-
rit explananda.

sciens ih̄c q̄a uenit. nre diē festū pasche.
ex hoc mundo ad pat̄ē. hora ei' ut transeat
cum dilexisset suos q̄
erant in mundo. usq; in finē dilexit eos. Pascha
fr̄es n̄ sic q̄dā existimant grecū nom̄ ē s; hebreū.
oportunissime tam̄ occurrit ī hoc nomine quedā
congruentia utrarūq; linguarū. Quia enī p̄xi grece
dicit̄ paschin. idō pascha passio pulita ē. ut hoc
nom̄ a passione sic appellatū. in sua ū lingua hoc ē
ī hebreā pascha transit' dī. Apt̄ea tunc p̄mū pas-
cha celebrauit p̄ts dī. q̄ndo ex egipto fugientes
rubrū mare transier̄t. Hunc q̄ figura illa p̄phica
ī ueritate cōpleta ē. cū sic ouis ad immolandū du-
cit' xp̄s. cui' sanguine illius possib' nr̄is. id ē. cuius
signe crucis signatis frontib' nr̄is. a p̄dicatione hui'
soli tāquā a captiuitate ut ītēptione egiptia.

batū. ne nob̄ desp̄atio salutis oriat̄. q̄ndo n̄ potes-
tate. s; infirmitate t̄bam̄. Carnis q̄ppe ille gerebat
infirmitatē. q̄ infirmitas resurrectione c̄supta ē;
S; q̄ n̄ solū homo. uerū etiā d̄s erat. ineffabili dis-
tantia unūq̄sū gen̄ humanū animi fortitudine
sup̄abat. Non q̄ aliq̄ ē cogente t̄bat. s; t̄baur̄ se
metipsū. Q̄d de illo euident̄ expressū ē. q̄ndo la-
zarū suscitauit. Hā ibi scriptū ē. q̄d t̄bauer̄t se
metipsū. ut hoc intelligat̄. & ubi n̄ legit̄ scriptū.
& tam̄ eū legit̄ fuisse turbatū. Affectū q̄ppe
humanū q̄ndo oportuisse iudicauit. in se ipso
potestate cōmouit. q̄ hominē totū potestate sus-
cepit. Explicit sermo vi. Incip̄ septim̄ de eo q̄d dic̄.

aspiciēbant q̄ ad inuicē discipuli. usq;
ad id q̄d ait. & p̄ panē tē m̄tuit̄ illū suba-
nas.

EVANGELII LAPI
TULV FR̄S ET A NOBIS EXPOHE
dū hac lectione p̄positū ē. ut iā etiā
de traditore d̄ni p̄ panē tinctū
eū; porrectū suis euident̄ expressō. aliq̄d dicere
debeam̄. Et de illo q̄dem q̄d eū iā demonstratū
ih̄c t̄bat ē sp̄u. p̄terito sermone disserui. s; fortas-
sis q̄d ibi n̄ dixi. etiā hoc nob̄ d̄ns significare sua
t̄batione dignat̄ ē. q̄d scilicet falsos fr̄s & d̄nici
agri illa zizania ita necesse ē usq; ad messis tēp̄
int̄ frum̄ta tolerari. ut q̄ndo ex eis aliq̄ separari
etiā ante messem urgens causa cōpellit fieri. sine
eccl̄e p̄t̄batione n̄ possit. Hanc p̄t̄bationē sc̄orū

princeps mundi huius de quo alibi dicitur. non princeps mundi
huius missus est foras. utique iudicatus est. quo iudicio ig-
nitus eterni irrevocabili destinatus est. Et de hoc itaque
iudicio quo princeps iudicatus est mundi. arguitur a spiritu
sancto mundus. quo cum suo principe iudicatur. quem superbi-
atque impii imitantur. Si enim deus sic dicit apostolus petrus. pro-
phetis angelis non peccit. sed; carceribus caliginis infer-
ni retrudens. tradidit in iudicio puniendos serva-
ri. quomodo non a sancto spiritu de hoc iudicio mundus arguitur.
quando in sancto spiritu hec apostolus loquitur. Credant itaque ho-
mines in christum. ne arguantur de peccato infidelita-
tis sue. quod peccata omnia detinentur. Transcant in nu-
merum fidelium. ne arguantur de iusticia eorum. quod
iustificatos non imitantur. Caveant futurum iudicium.
ne cum mundi principe iudicentur. quem iudicatum
imitantur. Etenim ne sibi estimet parci superbia du-

ra mortalium. de superbiorum supplicio tremenda est an-
gelorum. Explicit sermo apostoli. Incipit apostolus. de eo
quod dicit. Adhuc multa habeo vobis dicere sed
non potestis portare modo.

IN ISTO SANCTO EVANGELII

Capitulum ubi dominus ait discipulis suis. adhuc multa
habeo vobis dicere. sed; non potestis portare in. pro-
pter quod illud occurrit. quoniam superius dixerat. omnia
quod audiui a patre meo nota feci vobis. et hic dicit.
Adhuc multa habeo vobis dicere. sed; non potestis portare in.
Quod est illud quoniam dixerit quod nondum fecerat. tanquam
fecerit. sic ea quod futura sunt dominum fecisse prophetant.

accens. quod fecit quod
non potestis portare
tate non poterat
deat eorum se dic
de hoc nec am
non capem si in a
possessis. etiam si
alio modo sunt audi
tuos ad ea cu
lent. et si non o
adhuc multa
sed; quod non sunt it
presumere. ac
idonei tunc ap
nde propter eorum
exprobrat est quia
pueri et pu
in moribus in
et posse inue
nondum poterat
omnibus dici in
usque ad mor
mune ut de
qua debuit
martirio
quando eum o
dixerit a
cupientia

illo. Non enim uicisset ille mundum. si membra ei uinceret mundus. Vnde ait apłs. grās dō q̄ dat nob̄ uictoria. continuoq; subiicit. p̄ dñm nr̄m ihm xp̄m. q̄ dixit erat suis. confidite q̄a ego uici mundū;

ExPLICIT sermo xl. viii.

Incipit quinquagesim.

IN TE. ISTA. Q. V. E. N. V. N. E

sum adiuvante dño tractatū. dixit erat ih̄c. hec locut' sū uob̄. ut ī me

pacē habeatis. q̄ n̄ recentiora paulo sup̄ius ab eo dicta. s; om̄a debe-

mus accipe. siue q̄cūq; illis locut' ē. ex q̄ eos cepit habere discipulos. siue certe ex q̄ p̄ cenā exorsus ē. h̄c admirabile p̄lixūq; sermone. Talē q̄ppe cō-

memorauit causā. cur eis sit locut'. ut ad eū finē rectissime referant. ut om̄a q̄ locut' ē eis. ut ea

maxime q̄ dixit iā p̄ eis mortuus. tāquā ūba nouis- sima. p̄ea quā de conuiuio scō ille q̄ eū fuerat

traditus egressus ē. Hanc enī causā cōm̄dauit ser-

monis sui. ut ī illo pacē haberent. p̄pt̄ q̄d totū agit. q̄d ap̄ianū suū. Hec enī pax finē tēporis n̄ habebit.

& om̄is p̄e nr̄e intentionis actionisq; finis ipsa erit;

p̄t hanc sacramētis ei' imbuim'. p̄pt̄ hāc mirabilib' et opib' & sermonib' erudim'. p̄pt̄ hāc ei' pign' acce-

piū. p̄pt̄ hāc ī eū credim' & sp̄am'. & ei' amorē q̄ntū donat accendim'. Hanc pacē ī p̄ssu:is om̄ib' libe-

ram'. p̄pt̄ hāc om̄em t̄bulationē fortit' sustinem'. ut ī hac felicit' sine ulla t̄bulatione regnem';

& consolam' hac a p̄ssuris om̄ib'

nā pilat' roman' erat. cūq; iudeā roman' p'si-
miserant. Ut q' iste sermo ihu impleret. id ē
eū sibi traditū gentes interficerent. qd ihc fuit
eē p'duxerat. idō pilat' q' roman' iudex erat.
cū uellet eū reddere iudeis. ut scdm legē su-
ā iudicarent. noluerūt eū accipe. dicentes. no-
b' n' licet interficere quēquā. Ac sic implet' ē
sermo ihu quē de sua morte p'dix. ut eū a
iudeis traditū interficerent gentes. minore
scelere quā iudei. q' se isto mō ab ei' interfe-
ne uelut alienos facere uoluerūt. n' ut eorū
innocentia. s; ut dementia monstraret.

Explicit sermo. lx.

Incipit. lx. i. de eo quod dicit. iun-
xit iterū in praesentia pilatus.

VID PILATVS
dixerit xpō. qdue pilato ip-
se responderit. isto sermone
considerandū. atq; tractan-

dū ē. Cū enī dictū ē. iun-
xit iterū in praesentia pilatus.
deus. accipite
urām legē iudicate eū. atq; illi respondisset.
nob' n' licet occidere quēquā. iunxit iterū
i' p'toriū pilat'. & uocauit ihū & dixit ei. Tu es
rex iudeorū. Et respondit ihc. a te metipso
hoc dicis. an alii t' dixerūt de me. Scribat
utiq; dñs. & qd ipse interrogauit. & qd ipse
responsur' fuit. s; tamē dici uoluit. n' ut ipse

sed inter cetera ^{carissimū} munera tale tuus testib' tribuit
 te plabore mercede: ut nullū tuorū fuisse gaudent hostis
 in bello. quin immo ipetū ulis es largitus triumphum.
 in eccle tue semp sint in exemplū. De quorū collegio beatus
 Paulus apt's quē celo p̄fidentis humanitas et benignitas
 saluatoris n̄ri dei compellans. Saulū strauit. ac paulū
 statuit. eorūq; merito ac numero sociauit. replens xpi
 euangelio. n̄ solū ab ierosolimis usq; in illuricū. uerū et usq;
 ad terminos t̄re. quomodo ad dō institutus magister omnū
 gentiū pagans supiores et uicinas ciuitates. tempore
 quo p̄nceps claudius agebat in septris. de uenit athena.
 que n̄na urbium magnarū ^{i. uicebat} in metropolim in confinio tracie
 p̄spiciens ^{i. ostendens} lacedemonie terminos posita. media int̄ achaia
 & macedonia iacet. quā nichil habuit gr̄ia clariū. si tu
 terrarū. eminentib' & frequentib' collib' montuosa. an
 tiqua scriptorū facundia paterna uiscera et mat̄na ubera
 appellata. ionici maris faucib' ^{i. aditib'} bitalassū ^{i. bimarissū} more int̄ clusa.
 egeū pelagus alyea contingit. urbs inelita & antiqua.
 sola preter ^{i. alienū} hesternū incrementū gloriosa. tur' cuius non
 dedit iniecitū collectata natiuitas. sed quē illis sedes. eade
 est et origo. Terrarū fertilitate opulenta. fandi & eloquen
 tie nutrix philosophorū & sapientū genitrix. artū
 liberaliū & diuiciarū omniū copia p̄urbib' cunctis emi
 cuit. Hec sita ē mat̄rica helladis puincia quā cēpos
 & menander reges generosi splenduerūt. ubi apollo
 hypocras. ac aristoteles cetiq; inuentorū. & ppagatorū
 tori peritiae sūt exorti. iuncto orbe suis p̄sentia n̄po
 rib' n̄ris memoria fulgent. In hac sūope urbe tēporib'

7 eo qd totū orbe qd
 qd mat̄rica ubere
 lacte nut̄bat tāpi
 erit.

7 bitalassū d̄r: bima
 riam ubi duo maria
 conueniunt.

7 quā uiscerib' i. the
 sauris paternarū semp
 turay habundabat.
 7 ac si diceret. sola hec
 urbs athene p̄m̄ib'
 ciuitatib' tā gloriosa
 fuit in p̄p̄is bonis. q̄
 ad auementationē sui
 nullis ceterorū indi
 geret facultatib'.

tam a tramite significande ueritatē errat!
 quō sic uerba rē q̄ indicat̄ excedunt. ut
 uoluntas loq̄ntis nec fallentis appareat.
 q̄ nouit q̄ usq; credat̄. a q̄ ultra quā cre
 dendū ē uel minutū loq̄ndo aliqd. ut auge
 t̄. Hunc loq̄ndi modū greco nomine n̄ solū
 grecarū uerū etiā latinarū literarū ma
 gistrī yperboleū uocant. Qui modus sicut
 hoc loco. ita ī n̄nullis alus diuinis literis
 inuenit̄. ut ē. posuerūt in celo os suū. et.
 uertice capilli pambulantū ī delictis suis.
 & multa huiusmodi q̄ in sēpturis sc̄is n̄ desunt.
 sic alii tropi. hoc ē locutionū modi. Be q̄b̄
 operosius disputarē. n̄ euglīsta termi
 nante euglīū suū. etiā ipse cōpelleret
 meū terminare **S E R M O N E S**. Explicit
 expositio lūclū. augustini. super euanglīm sct̄is euanglīstis.

Pincipit passio. **VITA Sct̄i thom̄is**
sec̄o. a. v. q. i. v. s. v. l. d. o. c. t. b.
Post dñi nr̄i salutarē passionē post resurre
 ctionē unice singularisq; mysteriū. post ascensionē
 ei qua manifestauit hominib̄ nūquā se defuisse q̄
 reddit. aplōy p̄dicatio uniuersis gentib̄ p̄fecta successit.
 Qui siq̄dē cū imminere suas cernerent passiones quas
 dñs ihu xp̄o docente dicerant. repleti sp̄s sc̄i ḡado
 euert̄. ut adscē confessionis glām et premiū transmigraret.
 Unde tibi gr̄as agimus dñe ihu xp̄e q̄ in festantib̄ munici
 iacula p̄batione fidelū tuorū p̄stitisti. **ex. & n̄ multum**

sed inter
 te plabon
 mbelte
 in eccle
 Paulus a
 saluator
 statuit
 euangel
 ad t̄m
 gentiū
 quo p̄ne
 que n̄
 p̄spicier
 & in ecc
 terrarū
 aqua
 appella
 egeū
 sola p̄
 dedit
 est et
 ne m
 libera
 euit
 & m
 typ
 toci
 r̄b̄

spacioſo yuenerabili loco. inſeruiret. Cui reſpondit dyoniſius.
 Deos quos coluerunt patres nr̃i. quorū uirtute. & ſollertia mater
 terra continet. hos colimus. & adoramus. Aras quas uidet. inanti.
 & herculis. mercurio. et priāpi nomine & honore ſacrare ſunt.
 ū uero paulus ſingula altaria. et ſymulacra falſorū deorū
 pluſtraſſet. int̃ ceteras aras repperit altare unū. cui erat titulus
 ſup̃ ſcriptus. deo ignoto. Et conſuſus ad eū paulus. interrogauit
 int̃ dies. Quis eſt ille d̃s incognitus? Ad quē dyoniſius. Adhuc
 inquit n̄ eſt ipſe d̃s demonſtratus int̃ deos. ſed eſt incognitus
 nobis. & ſeculo uenturo futurus. ipſe ē enī d̃s q̄ regnatus eſt in
 celo et in terra. regnū ipſi n̄ accipiet finē. Sub iungens itaq;
 paul' ait. Qd̄ uob̄ uidet. homo erit. an. ſp̃s deorū? Reſpondens
 dyoniſius dixit. Verus d̃s. uerus homo. & ipſe renouatus ē mundū.
 ſed adhuc incognitus eſt hominib'. q̄m apud d̃m in celo uisatio ei'
 eſt. Et ait paul'. Iſtū uim p̄dico uob'. quē incognitū appellatis.
 Natus enī ex maria uirgine. paſſus ſub pontio pylato. p̄ ſalutē
 humana. mortuus. reſurrex. celosq; aſcendens. ſedet i dextera
 d̃i patris. uerus d̃s. uerus homo. p̄ quē facta ſūt omnia. uentur'
 eſt in fine ſecū. iudex omnium que gerunt. Qui not' ē in iudea t̃s.
 & magnū miſt'ry ſc̃m nom̄ ei'. Qua p̄pt̃ quē incognitū. uſq; n̄
 habuisti. modo cognoſcere. q̄a ipſe ē d̃s ſolus. p̄ter eū n̄ eſt alter.
 qui nos de monte ſanguinis ſui p̄cio reduxit. ad uitā. q̄ celum
 & terram. homines ſcilicet & ang̃lōs i unitate regni ſui conſuſcit.
 q̄ mortificat impios. & uiuificat mortuos. q̄ claudit. nemo a
 perit. nemo claudit. Hec et alia plurima paulo p̄dicante.
 et templa ſingula pluſtrante. cōmendando i b̃m xp̃m dei
 filiū. yd̃m uerū eē. que amica curioſitate athenienſes p̄pt̃
 ipſā nouitate officioſiſſime acceptabant. dyoniſi uerā doctrinā

190v

ingruente. Quē ultio diuina. ut et nerōnē cuius hic portio
fuerat. post necē aplōz sine ulla est procrastinatione secuta!
qua pēssus. unā cū tyrannico p̄ncipatu miserabiliter ut p̄r
erat amisit. Regnante dñō nrō it̄v xp̄o. cui est honor & gloria.
uirtus & imperium. cū patre in unitate sp̄s sc̄i. ab eterno. et
nunc et p̄ omnia secula seculor. Amen.

IHEIOM PASSIO. PANTALEONIS MARTIRIS
Hic ~~in~~ ⁱⁿ nicomede cum regnaret impussim' & dō odiosissim'
dioclecian' dalimate scribe filius. & templa deorū summa cum
ueneratione excolere cepisset sacrificia deorū uaria sup̄stitione
constitauisset xp̄ianorū. nō fide & cultū sūma execratione p̄fa
nando abiēcisset & ipsos dī cultores ubi cūq; eos reppulset dīa
atq; crudeli p̄secutione occidi p̄cepisset sed et ipsa ciuitate
ī sup̄bia magna & ambitione q̄ui construens in ea palacia
ex marmore & lapide polito & omī genū ornatu atq; op̄e
inusu. ad laude deorū suorū innumerabiliū quorū fec̄ fieri
simulacra. ex omī metallo p̄ciosum op̄ atq; ornatū decoy
ut etiam insanās mortalium m̄tes compelleret ad sacrifican
dū. Erat tē in ipsa ciuitate nicomedia senator quidā nobilis
& p̄potens diuicus & uirtutū honestate. & ip̄s imp̄atorib;
diocleciano & maximiano in om̄ib; consiliis & causis nego
cisq; grat' atq; notissim'. nomine eustorui. habens uxorem
fidelē & clam xp̄ianam. genuit q; ex ea filiū quē uocauit
pantaleonē lūi forme elegantia & uirtutis industria pa
tebat ī seq̄ntib; Quā ḡ ipsius eubola nomine fec̄ fieri filiū
suū ad decuminiū sc̄dm fide xp̄ianorū uolens q̄ndoq; eū
p̄ducere ad baptisimū patre hoc tam ignorante. Itaq; de
functā matre eubola. xp̄s n̄ reliq̄d sibi deuotatū filiū.
s; suo tēpe p̄fec̄ in eo sc̄dm fide mat̄s sue om̄nē xp̄ianitatē
p̄fectioē. Eustorius ḡ q̄a sepe erat in palatio cū imp̄atorib;
assip̄sit secū filiū suū pantaleonē. Quē cū uidiss; unpr' dī